

CÂTEVA SARCOFAGE DIN PIATRĂ DE LA *DIERNA* (ORȘOVA) DIN LAPIDARIUL MUZEULUI NAȚIONAL AL BANATULUI

Călin Timoc*

Keywords: Dierna, port city, stone coffins, necropolis
Cuvinte cheie: Dierna, oraș portuar, sarcofage din piatră, necropolă

Some Stone Coffins Discovered in Dierna (Orșova) from Lapidary National Museum of Banat (Abstract)

The ancient city of Dierna can not be archaeological investigated because of the Danube waters that forms in the area the reservoir of Iron Gates. We know little about the roman settlement and exploitation of any information is important to write the history of this place. The stone coffins found in the necropolis of Dierna and preserved in different museums offer us relevant information about the ancient population here and they funeral beliefs. Such a category of materials are the few limestone coffins from Dierna, of whose existence we already know from the beginning of the last century that adorned the exhibition of the museum from Timișoara. Of these monuments (a large adult coffin, a child sarcophagus and a small oval stone bowl used increasingly likely for the burial of a newborn child) will be analysed in this paper.

Anticul oraș Dierna este de câteva decenii acoperit de apele lacului de acumulare al sistemului hidroenergetic Porțile de Fier ale Dunării. Unica șansă pe care o avem azi la îndemână, pentru a rescrie istoria acestui loc, este de a reanaliza și publica materialele arheologice ce provin cu certitudine de la Orșova și de a încerca atât cât datele ne permit o reconstrucție topografică a evoluției locuirii romane aici, la confluența râului Cerna cu Dunărea¹.

Muzeul Național al Banatului din Timișoara, fiind unul dintre cele mai vechi din zonă, a avut șansa prin fondatorii ei să acumuleze în cadrul colecțiilor sale, prin donații sau achiziții și chiar prin cercetări proprii un număr important de piese romane și romane târzii de la Orșova. Multe din ele au rămas inedite sau amintite doar în cadrul unor lucrări de sinteză, fără să li se acorde importanța cuvenită. O astfel de categorie de materiale o constituie câteva sarcofage din calcar de la Dierna, de a căror existență știm deja de la începutul veacului trecut, că împodobeau expoziția de bază a muzeului timișorean². Piesele sepulcrale nu prezintă motive ornamentale, sunt niște simple cutii din

piatră, păstrate parțial și din aceste motive nu au atras până acum atenția specialiștilor:

1. Cutie de sarcofag (*arca*), realizată din conglomerat calcaros³, stare de conservare precară, de mari dimensiuni (fig. 2): $L_{ext.} = 2,08$ m; $l_{ext.} = 0,87$ m; $h_{ext.} = 0,77$ m; $L_{int.} = 1,72$ m; $l_{int.} = 0,57$ m; $h_{int.} = 0,59$ m; $l_{margine} = 0,15$ m. Monumentul (MNB nr. inv. VI / 6350)⁴ este ciobit în partea superioară și nu permite alte observații. Fixare al capacului (*operculum*) din piatră se făcea prin 2 copci metalice laterale, ale căror urme se pot distinge pe marginea superioară a blocului de piatră. Tot în zona de fixare există o deschizătură semi-circulară, nefirească a sarcofagului, care indică că acesta a fost spart și jefuit în antichitate. Pe una din fețele exterioare lungi se poate remarca, nu foarte lesne, conturul unui motiv ornamental central, sculptat în relief, în formă de *tabula ansata*, de $L = 1,60$ m și aprox. $l = 0,50$ m. Acest „marcaj” pe frontonul sarcofagului indică fără dubiu că monumentul era inscripționat, ori prin pictarea, respectiv vopsirea, ori prin scrijelirea literelor⁵. Același lucru lasă să se înțeleagă și Ioachim Miloia într-

* Muzeograf la Muzeul Național al Banatului Timișoara, e-mail: calintimoc@gmail.com

¹ Benea 1973, 91–97.

² Berkeszi 1908, 204.

³ Mulțumim domnului dr. Petru Urdea pentru ajutorul dat în determinarea materialului geologic din care au fost confecționate sarcofagele.

⁴ Fluture 1998, 689.

⁵ Ota 2008, 213.

unul din desenele sale artistice (fig. 3)⁶. Tot de la el aflăm că monumentul avea inițial și capac simplu, doar că nu s-a mai păstrat integral. Pe suprafața tablei se văd cu destul de multă greutate câteva litere în zona centrală. Un grup de 4 litere, înalte de 4 sau 5 cm, incizate cu grijă pe același aliniament (fig. 5), alcătuiesc terminația ...RES, ce poate fi citit ...[he]res sau ...[frat]res⁷. După acest tip de inscripție și mai ales a chenarului putem încadra monumentul ca fiind tipic celei de-a doua jumătăți a secolului al II-lea p. Chr. și are analogii multiple la Aquincum (Pannonia), în Scythia Minor și la Apulum (Dacia)⁸. Foarte interesant este faptul că, un alt sarcofag aproape identic a fost găsit la poalele văii Grațca, și de la care a fost publicată inclusiv o fotografie, mai întâi de Mihalik Sandor⁹ și mai apoi de Milleker Bodog (fig. 4) în al său celebru repertoriu arheologic¹⁰.

2. Cutie de sarcofag (*arca*), realizată din conglomerat calcaros, stare de conservare precară, fragmentară, monument de mici dimensiuni (fig. 6): $L_{ext.} = 0,79$ m; $l_{ext.} = 0,55$ m; $h_{ext.} = 0,29$ m; $L_{int.} = 0,61$ m; $l_{int.} = 0,39$ m; $h_{int.} = 0,22$ m; $l_{margin.} = 0,09$ m. Acest sarcofag de copil mic (MNB nr. inv. IV 6377)¹¹ prezintă, în interior la bază, pe una din laturile scurte „o pernă” lată de 0,16 m, sculptată cu trepanul în plan orizontal. Nu prezintă alte ornamente sau elemente de închidere a capacului. Este o piesă comună, cu o largă arie de răspândire, iar cronologic se regăsește în necropole, începând cu secolul I – până în secolul al V-lea p. Chr.

3. Vas din piatră (*labrum*), de formă ovală (fig. 7), cu buză rășfrânta la exterior și fund plat. Recipientul este realizat tot din calcar. Nu este un *mortarium* din piatră (MNB fni) așa cum s-a crezut¹², ci mai degrabă un vas de libații¹³. Piesa a fost folosită în epoca romană târzie, secolul IV – V p. Chr., pe post de „sarcofag pentru fetus”, analogia cea mai apropiată poate fi întâlnită la Viminacium. Vasul rupt la ora actuală în 2 bucăți, într-o stare precară de conservare, măsoară: $D = 0,75 \times 0,58$ m; $d = 0,40 \times 0,36$ m; $ad. = -0,21$ m; $l_{buză} = 0,1$ m; $h_{buză} = 0,06$ m. El a fost găsit foarte probabil tot în necropolă, alături de alte sarcofage, pentru că așa

și intră în cadrul muzeului timișorean la sfârșitul secolului a XIX-a. Atât Mihalik Sandor, cât și Berkeszi István relatează despre 4 sarcofage în lapidarul muzeului, unul de la Mitrovica și celelalte 3 de la Orșova¹⁴.

Includerea acestor piese sepulcrale la celelalte descoperiri funerare care au definit până acum Dierna¹⁵ ajută la mai bună înțelegere a societății acestei comunități urbane antice, a statutului social pe care îl aveau locuitorii zonei și a credințelor funerare pe care le practicau. Acestea monumente nu sunt singurele sarcofage romane găsite la Orșova, grupări de cutii din piatră au fost și anterior semnalate în zona văii Grațca, cea mai celebră descoperire de acest fel a ajuns la Kunsthistorisches Museum din Viena și conține după descriere pe lângă sarcofagul de piatră și unul de plumb. După piesele de inventar, piese de podoabă din argint și aur mormântul se datează la începutul secolului al IV-lea¹⁶. Și sarcofagele din colecțiile Muzeului Național al Banatului aparțin aceleiași necropole a cărei existență începe în secolul al II-lea ca mai apoi la sfârșitul secolului al III-lea p. Chr., datorită retragerii aureliene și a sosirii de noi locuitori în zona dunăreană, să se extindă.

BIBLIOGRAFIE

- Benea 1973
Doina Benea, Observații cu privire la topografia Diernei. *Banatica*, III (1973), 91–97.
- Berkeszi 1908
I. Berkeszi, A Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeum Temesvárott. *MKE*, 4 (1908), 198–212.
- Florescu, Miclea 1979
R. Florescu, Ion Miclea, *Tezaurul transilvane la Kunsthistorisches Museum din Viena*, Ed. Meridiane, București, (1979).
- Flutur 1998
Al. Flutur, Reamplasarea lapidarului roman de la Muzeul Banatului. *AnB, S.N.*, VI (1998), 687–694.
- IDR III/1
I.I. Russu (coord.), *Inscripțiile Daciei Romane*, vol. III / 1 – (Banat), Ed. Acad., București, 1977.
- Mihalik 1907
M. Sandor, Orsovai régiségleitei. *MKE*, fasc. 1 (1907), 52–54.
- ¹⁴ Mihalik 1907, 53; Berkeszi 1908, 204
¹⁵ Vezi IDR III/1, 40–43.
¹⁶ Florescu, Miclea 1979, 38.

⁶ Miloia 1930, 25.

⁷ Deoarece se mai văd și alte frânturi de litere, ne dorim să revenim asupra textului inscripției într-un alt studiu, împreună cu epigrafistul dr. Ioan Piso.

⁸ Ota 2008, 213

⁹ Mihalik 1907, 53; Mihalik 1908, fig. 44.

¹⁰ Milleker 1906, 242, fig. c.

¹¹ Flutur 1998, 689.

¹² Flutur 1998, 690.

¹³ Vezi în acest sens: Regep, Timoc 2000, fig. 1 și 3.

Mihalik 1908
M. Sandor, Orsova es kornekei régiségei, *MKE*, fasc. 1
(1908), 8–20.

Milleker 1906
M. Bodog, *Delmagyarországi régiséglelei (III resz.)*,
Temeswar, (1906).

Miloia 1930
I. Miloia, Cercetări în Banatul de Sud. *AnB*, fasc. 2,
(1930), 5–25.

Ota 2008
R. Ota, Sarcophage romane din piatră descoperite la
Apulum. *Pontica*, 41 (2008), 209–218.

Regep, Timoc 2000
S. Regep, C. Timoc, Despre vasele de cult din piatră
descoperite în Dacia Romană. *Sargetia XXVIII/XXIX / 1*,
(2000), 221–230.

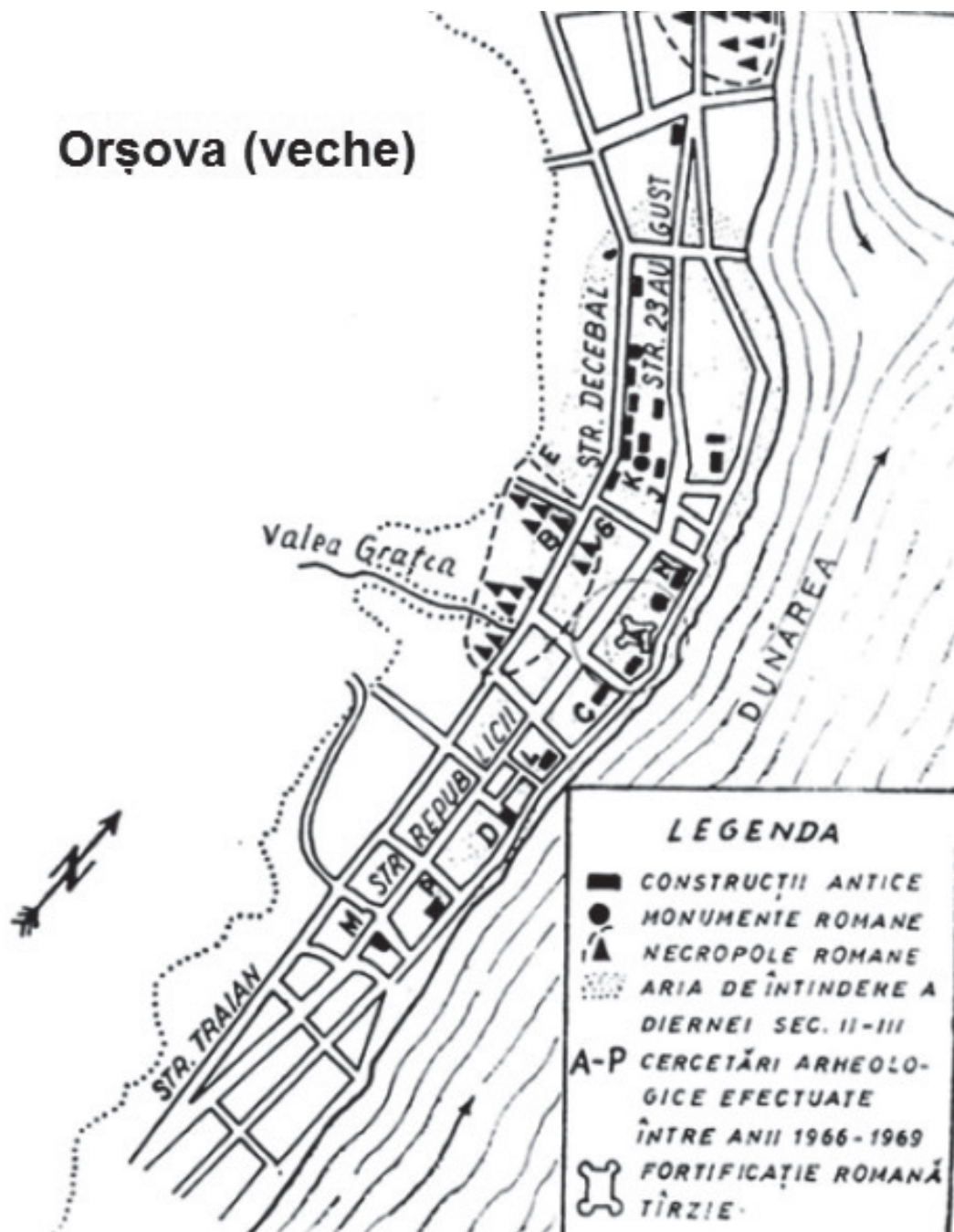

Fig. 1 – Topografia zonelor cercetate arheologic din vechea Orșovă, după Doina Benea / The archaeological researched areas from the old Orșova town, apud Doina Benea.

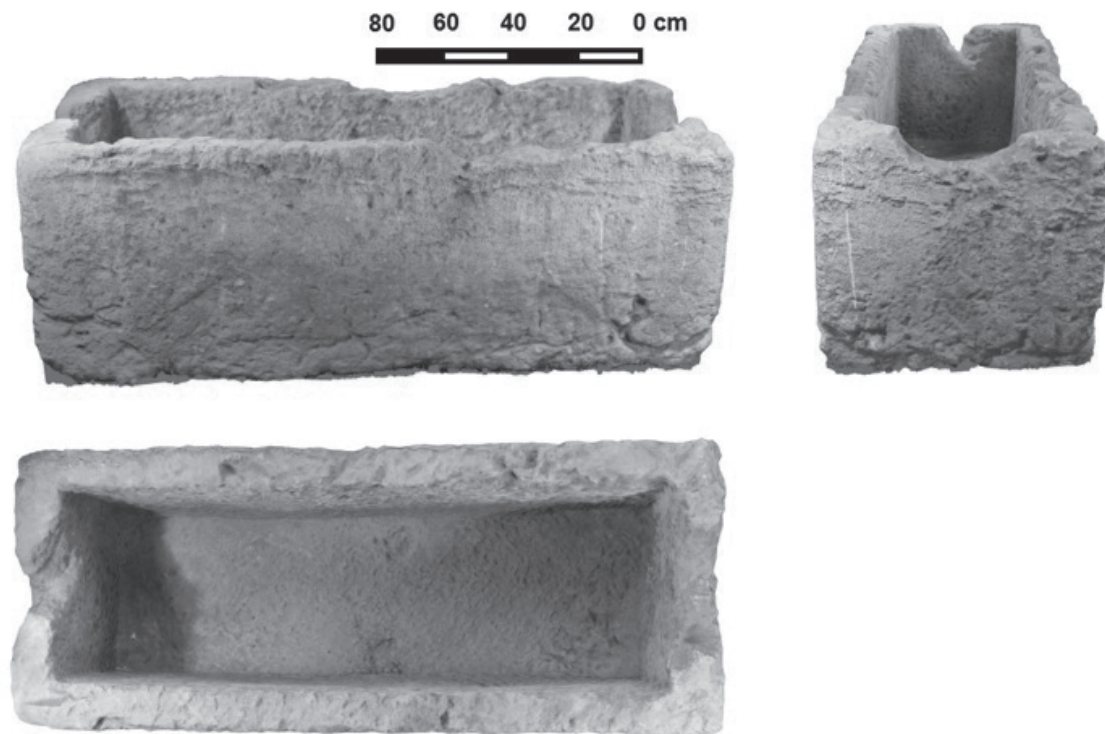
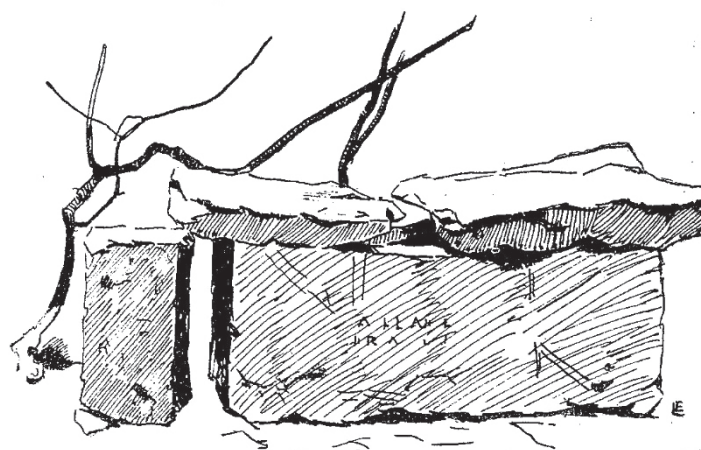

Fig. 2 – Sarcofagul din piatră, decorat cu tabula ansata, de la Dierna (Orșova), foto Claudiu Toma / The stone coffin decorated with tabula ansata, from Dierna (Orșova), foto Claudiu Toma.

Muzeul Bănățean : Sarcofag roman,

Fig. 3 – Sarcofagul cu tabula ansata, grafică decorativă de revistă, după Ioachim Miloia / The stone coffin with tabula ansata, decorative graphics for magazines, apud Ioachim Miloia.

Fig. 4 – Sarcofag de piatră similar găsit tot la Dierna la finele secolului al XIX-lea și ajuns în păstrare la liceul local Orșova, după Bodog Milleker / Another similar stone coffin found also in Dierna at the end of 19. century and kept at the local Highschool from Orșova, after Bodog Milleker.

Fig. 5 – Frontonul sarcofagului, cu urmele de inscripționare în câmpul marcat de tabula ansata, foto Claudiu Toma / The front side of the coffin, with the inscriptions impressions in the field area marked by the tabula ansata, foto Claudiu Toma.

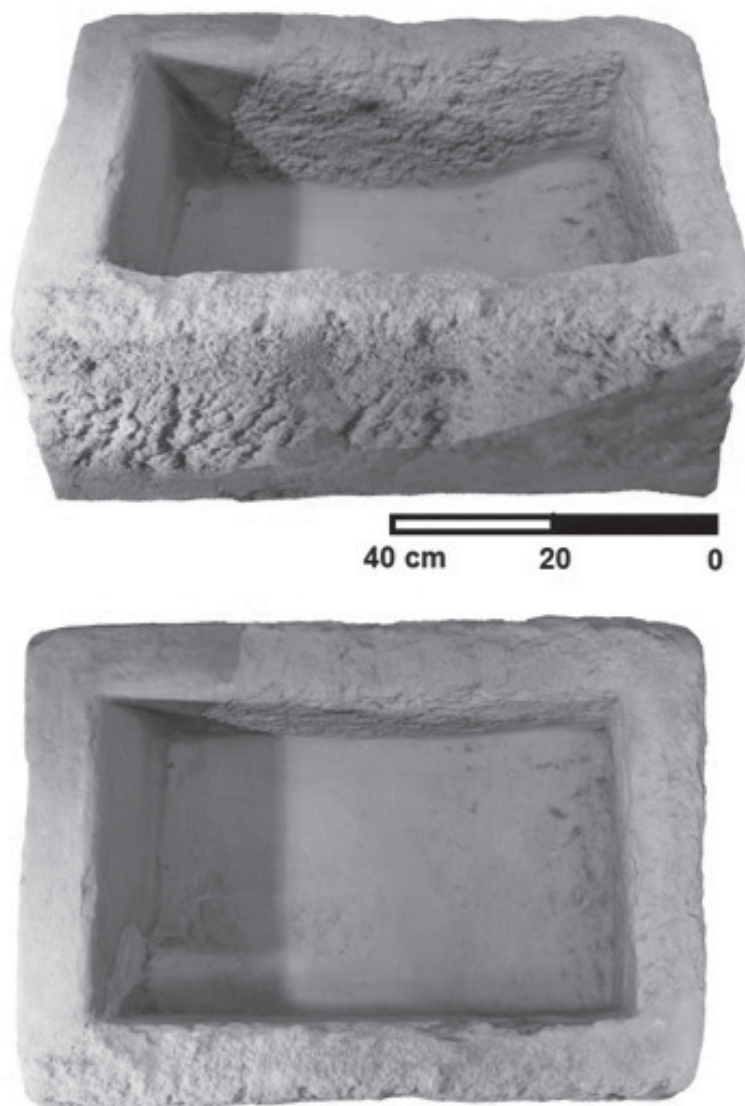

Fig. 6 – Sarcofag din piatră pentru un copil mic, foto Claudiu Toma / Stone coffin for a small child, foto Claudiu Toma.

Fig. 7 – Labrum oval din piatră de calcar, utilizat ca și cutie de sarcofag pentru copil nou-născut, foto Claudiu Toma / Oval labrum limestone bowl, used like a coffin for a newborn child, foto Claudiu Toma.